

pplk. Ing. Alexander **HUGYÁR**

ÚVOD

V období posledných štyroch rokov médiá opakovane informujú o krízach či zmenách, ktoré sa objavili a mali, alebo majú vplyv na spoločenstvo Európskej únie, ako aj na spoločenstvo Severoatlantickej aliancie. Medzi takéto krízy patrila aj ekonomická kríza v roku 2015, ktorej ohniskom sa stalo Grécko, čo spôsobilo problémy Európskej únii na celosvetovom trhu.

Napriek ekonomickému poklesu sa Grécko nevzdalo svojich ambícií v oblasti zbrojenia. Na túto skutočnosť poukazuje nemecký denník „Der Spiegel“, kde sa uvádza, že Grécko je piatym najväčším dovozcom zbraní na svete a jednou z krajín Severoatlantickej aliancie (ďalej len „NATO“), ktorá v rámci hrubého domáceho produktu (ďalej len „HDP“) vyčleňuje tradične okolo 2,9 percent HDP na obranu.¹⁾ V porovnaní s priemerom Európskej únie (1,7 percent HDP) sa v čase krízy logicky otvára otázka „Prečo Grécko usilovne nadmieru zbrojí, aj napriek svojmu členstvu zaručujúce kolektívnu obranu?“. Odpoveď môže priniesť ujasnenie vzťahov Grécka s Tureckom, ktoré v minulosti eskalovali a ich eskaláciu môžeme sledovať aj v súčasnosti.

Pozorovaním príčin eskalácie sporu ako sú demografia obyvateľstva, náboženstvo, kultúra, migrácia a politický vývoj krajiny s jej orientáciou na zahraničných partnerov je možné identifikovať niekoľko historických ohnísk eskalácie grécko-tureckých vzťahov. Ide najmä o dlhotrvajúci spor o ostrov Cyprus, nadvládu nad oblasťou Egejského mora, boj za nezávislosť Grécka (1821 – 1831) a grécko-turecké vojny (1921 – 1922). Avšak predtým ako sa začneme venovať vysvetľovaniu vzťahov medzi Gréckom a Tureckom z pohľadu týchto ohnísk je potrebné uvedomiť si strategickú lokalitu oboch krajín.

Grécko je krajina, ktorá sa rozprestiera v Európe, je súčasťou Balkánu, oblasti Stredozemného mora a taktiež sa nachádza v blízkosti Východu, čiže krajín, kde prevažujúcim náboženstvom je islam.

Obrázok 1: Geografická poloha Grécka²⁾

1) DOČKALOVÁ, M.: Faktory ovplyvňujúci eskaláciu řecko-tureckého konfliktu, 2011, s. 6.

2) DANFORTH, L. a kol.: Greece, 2020.

Grécko je križovatkou svetadielov, a to Európy, Ázie a Afriky. Súčasné Grécko je dedičom starobylej antickej kultúry ovplyvnenej Byzantskou ríšou, a taktiež štyrmi storočiami nadvlády Osmanskej ríše. Súčasťou Grécka, okrem gréckeho polostrova je približne 2 000 ostrovov, z ktorých 170 je neobývaných a časť z nich leží blízko tureckého pobrežia.

Podobne ako Grécko, tak aj Turecko je krajinou, ktorá sa vyznačuje jedinečnou geografickou polohou. Turecko leží sčasti v Ázii a sčasti aj v Európe. Turecko svojou polohou zohráva križovátku Balkánu, Kaukazu, stredného Východu a východného Stredomoria. Rozlohou a populáciou je Turecko najväčšou krajinou v regióne.

V porovnaní s európskymi krajinami rozloha Turecka prevyšuje rozlohu akejkoľvek európskej krajiny. Väčšinová časť Turecka sa nachádza v Ázii. V európskej časti sa nachádza Anatólia a východná časť Arménskej vysočiny.²⁾

Obrázok 2: Geografická poloha Turecka³⁾

1 GRÉCKA A TURECKÁ HISTÓRIA

Grécka a turecká história patria medzi najstaršie vo svete a stále ich ovplyvňuje filozofické učenie, ktoré má vplyv na vnímanie a vývoj súčasnej náboženskej, politickej, ekonomickej, ale aj kultúrnej súčasťi novodobého sveta. Vzhľadom na prelínanie historických udalostí Grécka a Turecka sú v ďalšom texte uvedené iba kľúčové obdobia, z ktorých pramene ich nevyriešené spory.

Predovšetkým rozpad Byzantskej ríše, rozmach a úpadok Osmanskej ríše, vplyv Benátskej republiky, ako aj rozčlenenie územia po prvej svetovej vojne zhoršovali situáciu, čo vyústilo až dodnes trvajúcich sporov Grécka a Turecka o ostrov Cyprus, ako aj oblasť Egejského mora.

1. 1 História Grécka

Prvopočiatky gréckej histórie siahajú až do obdobia 7 000 rokov pred narodením Krista. V období neolitu (7 000 – 3 200 pred n. l.) a v bronzovej dobe (3 200 – 1 100 pred n. l.) mali Cykladická, Minoaninská, Heladická a Mykénska kultúra impozantný vplyv na neskorší vývoj okolitých krajín, medzi ktoré patrili Rím a oblasť dnešného Turecka, jednoducho povedané v tej dobe oblasť „Stredomoria“.

³⁾ DEWDNEY, J. C.: Turkey, 2020.

POZNÁMKY

Z náboženského pohľadu je počiatok kresťanstva v Grécku bezpochyby spojený s úpadkom Rímskej ríše. Moc Rímskej ríše začala upadať v 3. storočí, kedy na jej územie čoraz častejšie prenikali barbarské kmene, čo je spojené so sťahovaním národov. Táto udalosť postihla aj územie dnešného Grécka, kam postupne vpadli kmene Vizigótov, Vandalov, Ostrogótov, Bulharov, v 6. storočí Hunov, ale predovšetkým Slovanov, ktorí sa tu na rozdiel od predchádzajúcich kmeňov začali dlhodobo usadzovať.

Medzitým ale došlo k jednej závažnej zmene. Novým náboženstvom Rímskej ríše sa stalo kresťanstvo. Prvých konvertitov v Grécku získal svätý Pavol už v 1. storočí. Definitívnym podnetom k rozšíreniu novej viery sa stalo jej prijatie rímskymi cisármi a vzostup Východnej ríše, v ktorej sa zmiešala helenistická kultúra s kresťanstvom. Konštantín Veľký v roku 324 preložil hlavné mesto impéria do Byzancie na západnom brehu Bosporu, kde vznikla nová a už výlučne kresťanská metropola – Konštantínopol (dnešný Istanbul).

V roku 394 cisár Theodosius I. urobil z kresťanstva oficiálne štátne náboženstvo a postavil pohanské kultúry mimo zákon. K rozdeleniu Rímskej ríše na Západorímsku a Východorímsku ríšu došlo v roku 395. O 80 rokov neskôr Západorímska ríša podľahla barbarským nájazdníkom. Východorímska ríša sa udržala ešte ďalších tisíc rokov pod názvom „Byzancia“.

Atény ako dominanta Grécka zostali významným kultúrnym centrom až do roku 529, kedy najvýznamnejší byzantský cisár Justinián zakázal výučbu klasickej filozofie. Za vrchol vzdelania mala byť považovaná kresťanská teológia. Justinián tiež nechal v Konštantínopole postaviť nádherný chrám Božej múdrosti (Hagia Sophia). Mnoho významných kostolov vznikalo v tejto dobe aj v Grécku, najmä v Solúne.

Dejiny Grécka boli teda desať storočí súčasťou byzantských dejín. Celá Byzantská ríša sa rozprestierala v podstate na území Grécka (obrázok 3), o čom svedčí skutočnosť, že gréčtina postupne nahrádzala latinčinu aj v úlohe úradného jazyka. Rozloha ríše sa menila, časy rozmachu sa striedali s časmi krízy a nepokojov, ale Byzancia odolala útokom Peržanov, Arabov, Avarov, Bulharov, Rusov, Normanov, Pečenehov a ďalších nájazdníkov. Byzantská ríša dlho úspešne čelila nástupu islamských dobyvateľov.

Hoci územie samotného Grécka zaplavilo množstvo slovanských kmeňov, nakoniec v priebehu niekoľkých storočí boli úplne pohltené vyspelou byzantskou kultúrou. Paradoxom je, že najväčším úderom pre Byzanciu bol útok jej spoluveriacich zo západnej Európy v rámci krížových výprav.

Prvá krížová výprava vyhlásená pápežom v roku 1095 prebehla, rovnako ako aj ďalšie dve, bez vážnejšieho incidentu. Stále viac sa však ukazovalo, že motívom križiakov nie je len náboženská zanietenosť vyrvať sväté miesta z rúk neveriacich (moslimov), ale aj túžba po bohatstve.

Nervozita byzantských cisárov rástla v čase, keď cisári umožňovali rytierom zo západu prechod svojím územím. Obavy sa potvrdili pri štvrtej krížovej výprave

v roku 1204, kedy sa križiaci proti pôvodnému zámeru obrátili proti „schizmatickým Grékom“, ako označovali pravoslávne obyvateľstvo. Hlavným motívom nepochybne bolo neskutočné bohatstvo Konštantínopolu.

Obrázok 3: Byzantská ríša

Okrem „Frankov“, ako boli súhrne označovaní francúzski, talianski i nemeckí rytieri, zohrali v týchto udalostiach dôležitú úlohu najmä Benátky a ich dóža Enrico Dandolo. Dobyvatelia si rozdelili byzantské územia. Jednu štvrtinu zahŕňalo tzv. Latinské cisárstvo s centrom v Konštantínopole. Na Peloponéze, vtedy nazývanom Morea, vzniklo Achájske kniežatstvo. V období nadvlády „Latinov“ západoeurópske feudálne zvyklosti dali základ koloniálnej politike a obrovskému bohatstvu Benátskej republiky. Benáťania sa vo východnom Stredomorí stali na niekoľko storočí námornou a obchodnou veľmocou. Do ich správy spadali grécke prístavy a mnoho ostrovov v Iónskom aj Egejskom mori. Byzantínci však úplne nepodľahli vplyvu Benátskej republiky a v Malej Ázii založili tzv. Nikkajské cisárstvo. V roku 1259 Michael VIII. Palaiologos, pôvodom z franskej rodiny Villehardouinov, dobyl polostrov Peloponéz a urobil z mesta Mystru svoje sídlo. V Mystru pôsobilo mnoho vynikajúcich byzantských umelcov, architektov, intelektuálov a filozofov. V roku 1261 dobyli Palaiologovci Konštantínopol späť, ale ríša už bola len tieňom svojej bývalej slávy a permanentne sa zmiatla v politických a hospodárskych krízach.

Obrázok 4: Rozmach Osmanskej ríše za vlády Sulejmána I. ⁴⁾

4) SHAW, S. J.: Ottoman Empire, 2020.

POZNÁMKY

V 11. storočí začali do Byzantskej ríše prenikať Turci. Tí rozširovali svoje územie už v roku 1071, kedy turecký kmeň Seldžukov porazil byzantského cisára v bitke pri Mantzikerte a začal prenikať do Malej Ázie. Seldžukovia neskôr svoju moc stratili v dôsledku mongolských nájazdov, ale nahradil ich ďalší turecký kmeň pomenovaný podľa svojho vládcu Osmana. Osmanskí Turci postupne dobývali byzantské územie vrátane územia dnešného Grécka (obrázok 4).

V roku 1387 prvýkrát padol Solún, ktorý bol podriadený Turkom pod názvom Selanik. Vrcholom úpadku bol v roku 1453 pád hlavného mesta Konštantínopolu. Rozmach Turecka pokračoval až do 16. storočia, kedy Turci ovládli väčšinu osídleného územia od Rieky až na Krétu, ktorá padla v roku 1669 a na Iónske ostrovy, ktoré zostali naďalej v rukách Benátčanov. Najväčšieho rozkvetu dosiahla ríša za vlády Sulejmana Nádherného (1520 – 1566), ktorý získal aj časť Uhorska a ohrozoval dokonca aj Viedeň. V roku 1570 bol dobytý Cyprus.

Život pod tureckou nadvládou nebol ničím príjemným. Kresťania si síce mohli ponechať svoju vieru, ale ak nekonvertovali na islam museli platiť vyššie dane. Nenávideným dôsledkom osmanskej okupácie bolo tiež praktizovanie odvodu kresťanských chlapcov tzv. „devširme“, z ktorých sa po prevýchove stali janičiari – príslušníci sultánovho elitného vojenského oddielu a osobné stráže. Mnohí z nich neskôr dosiahli výrazný sociálny vzostup, niektorí sa dokonca stali veľkovezírmi, ale grécke rodiny tým trpeli, pretože odvedený bol zhruba každý piaty chlapec.

Kvôli zlepšeniu osobného postavenia konvertovali niektorí obyvatelia Grécka, ale aj podmanených tureckých území na islam. Väčšina z nich si však zachovala svoju pravoslávnu vieru. Konštantínopolský patriarcha sa stal hlavou ortodoxnej cirkvi na celom území ríše, vrátane Bulharska, Srbska a Rumunska, ktoré mali skôr samostatnú cirkevnú organizáciu.

Pre prežitie gréckeho národa v tomto období mali veľký význam hory, ktoré im poskytovali úkryt pred nájazdmi dobyvateľov. Vytvárali sa tu zbojnícke skupiny, ktorých príslušníkom sa hovorilo „klefti“. Klefti sa v tom čase stali národným mýtom, pretože romantický nacionalizmus v ich činoch videl predovšetkým bojovníkov za slobodu národa Grékov.

V roku 1689 síce Turci druhýkrát obľahli Viedeň, ale v tom istom čase stratili vo vojne s Benátskou republikou Peloponéz a niektoré ostrovy, aj keď zatiaľ iba dočasne. Benátčania sa vtedy dostali až do Atén, opevnili sa na Akropole a pri ostreľovaní bola bohužiaľ zničená aj časť slávneho antického chrámu Parthenón. Na Peloponéze vzniklo Morejské kráľovstvo s hlavným mestom Nafplio. Ďalšie turecké územia po ich porážke pripadli habsburskej ríši.

Osemnásťe storočie bolo pre Grécko charakteristické zosilnením moci tzv. „fanariotov“, bohatých príslušníkov starých gréckych rodov pôsobiacich v sultánových službách. Do roku 1821 faranoiti pravidelne zastávali úrad správcov vazalských kniežatstiev, rumunského kniežatstva – Valašska a Moldavska. Charakteristickým rysom vtedajšej gréckej spoločnosti bol intelektuálny a kultúrny rozmach znovu objavovania antickej tradície.

Do konca 19. storočia bola grécka spoločnosť viac či menej ovplyvnená Osman-skou ríšou. Až v rokoch 1770 – 1820 Gréci podnikli podstatné kroky k svojmu vy-maneniu sa spod nadvlády Osmanov. Toto obdobie je možné označiť za národné obrodenie, ktoré v tom čase prebiehalo v Európe. Aj keď osmanské impérium bolo stále ešte rozľahlou ríšou, jeho vnútorná kríza, chaos, nezákonnosti a korupcia sa stupňovali rovnako ako zaostávanie za zvyškom Európy. Neúspešné boli aj vojny Turkov s Ruskom (najmä za cárovnej Kataríny Veľkej), ktoré sa vydávalo za ochrancu všetkých pravoslávnych veriacich na osmanskom území.

Kľúčovým momentom úpadku vplyvu Osmanskej ríše bola v roku 1797 porážka Napoleona, vplyvom ktorej zanikla Benátska ríša. Po krátkom protektoráte Ruska a napoleonského Francúzska nakoniec územie Grécka získali v roku 1815 Briti. Od tohto momentu sa dá povedať, že Gréci a Turci začali kreovať svoje územné členenie, ktoré postupne vyústilo do vzniku gréckej národnooslobodzovacej revolúcie v marci 1821.

1. 2 História Turecka

História Turecka bola, je a bude spájaná so slávou Osmanskej ríše. Osmanská ríša ako súčasť svetových dejín bola po dobu šiestich storočí jednou z najmocnejších ríš sveta. Zanikla až po prvej svetovej vojne v roku 1922, kedy sa rozpadla na viacero nástupníckych štátov, medzi nimi aj Turecko. V dobe najväčšieho rozmachu zaberala ríša územie Malej Ázie, Blízkeho východu, ale aj oblasť juhovýchodnej Európy. Osmanské vojská sa dostali až pred brány Viedne a ovládli aj značnú časť vtedajšieho Uhorska. Pre Uhorsko v tej dobe predstavovali Turci nepriateľa číslo jeden. Pod tureckou nadvládou sa vtedy ocitli územia dnešných štátov: Maďarska, Srbska, Bosny, Rumunska, Grécka, Ukrajiny, Iraku, Sýrie, Izraela a Egypta, Severnej Afriky až po Alžírsko a Arabského polostrova.

Pomenovanie Osman pochádza z arabského „usmán“. Usmán bol turkménsky vodca, zakladateľ dynastie aj ríše. Prvé obdobie osmanskej histórie bolo charakteristické nepretržitou územnou expanziou. Na západe sa nachádzala vtedy už oslabená Byzantská ríša, ktorá musela čeliť tlaku novej formujúcej sa ríše.

Koncom 14. storočia Byzancia prišla o väčšinu svojich provincií v Anatólii. V tomto období Osman I. ⁵⁾ premiestnil hlavné mesto do Bursy a nastolil štruktúru politiky ríše. Za panovania Osmana I. sa Osmanská ríša začala formovať ako centrálny riadený štát, pričom jednotlivé etnické skupiny si mohli spravovať časť svojich záležitostí podľa seba. Po Osmanovej smrti sa začala expanzia do východného Stredomoria a na Balkán.

V roku 1387 Osmani dobyli dôležité mesto Thessaloniki, ktoré patrilo Benátčanom. Po tureckom víťazstve v bitke na Kosovom poli roku 1389 sa skončila nadvláda Srbov v regióne, kde sa expanzia Osmanskej ríše dotkla aj dnešného územia Balkánu.

5) Osman I. (Osman Gazi) sa narodil okolo roku 1258 a zomrel v roku 1324 alebo 1326. Archaicky je nazývaný Ottoman. Bol vodcom ottomanských Turkov a zakladateľom Osmanskej dynastie.

POZNÁMKY

Snaha európskych mocností zastaviť expanziu Turkov vyústila do bitky pri Nikopolí, v roku 1396. Skončila sa opäť víťazstvom Osmanov. Osmanská ríša už ovládala takmer všetky bývalé územia Byzantskej ríše, čím sa Konštantínopol ocitol v nepriateľnom obklúčení.

Situácia v Byzantskej ríši sa vyvíjala v jej neprospech až do roku 1402, kedy dobyvateľ zo Strednej Ázie Timur porazil Osmanov a zajal sultána Bajezida I. Toto vyvolalo u Osmanov občiansku vojnu, ktorá trvala do roku 1413. Po jedenástich rokoch bol Mehmed I. uznaný za sultána. Jeho prostredníctvom ako autority ríše sa moc Osmanov obnovila. Mehmed II., vnuk Mehmeda I. pokračoval v rozpínaní osmanskej ríše dobíjaním ďalších území Ázie. Mehmed II. Dobyvateľ ako 21-ročný sultán demonštroval vojenskú silu štátu dobytím Konštantínopolu v roku 1453.

Obrázok 5: Portrét Mehmeda II. so synom (neskôr sultánom Cemom)

Táto udalosť bola taká významná, že mnoho historikov dnes považuje tento rok za koniec stredoveku v Európe. Turkom sa dobytím Konštantínopolu úplne otvorila cesta do Európy. Mehmed II. urobil z Konštantínopolu hlavné mesto ríše. Týmto medzníkom nastalo obdobie teritoriálneho, ekonomického a kultúrneho rastu Osmanov. Práve ovládnutie celej oblasti Osmanmi viedlo k zablokovaniu významnej obchodnej cesty do Ázie, čo nakoniec viedlo k pokusom Španielov o nájdenie novej obchodnej cesty, a tým k objaveniu Ameriky v roku 1492.

Za vlády sultána Selima I. sa Turkom podarilo poraziť časť Perzie a stabilizovať osmanskú vládu v Egypte. Jeho nástupca Sulejman I. (1520 – 1566) pokračoval v úspešnom rozširovaní ríše. Bol jedným z najvýznamnejších panovníkov a jeho meno sa spája hlavne s uhorskými dejinami. V roku 1521 jeho vojská dobyli Belehrad a po bitke pri Moháči v roku 1526, ktorá znamenala pre Uhorsko katastrofu obsadil celú centrálnu časť krajiny. Sulejman I. podnikol dva útoky na Viedeň v rokoch 1529 a 1532, no obidva sa skončili neúspechom.

Na východe v roku 1535 Osmani dobyli Bagdad. Koncom vlády Sulejmana I. mala ríša okolo 15 000 000 obyvateľov (rozloha územia za jeho vlády je zobrazená na obrázku 4). V tomto období sa Osmanská ríša stala významným levom na európskej politickej scéne. Vytvorila vojenskú alianciu s Francúzskom, Anglickom a Dánskom proti Habsburgovcom.

Obrázok 6: Bitka pri Moháči

Po Sulejmanovej smrti nasledovalo obdobie vlády „slabých“ sultánov, ktoré spôsobilo oslabenie Osmanskej ríše. Napriek tomu však Osmanská ríša bola jednou z najvýznamnejších mocností, no jej expanzia sa zastavila v roku 1683 po neúspešnom obliehaní Viedne. V tomto období sa Turci s obrovským vojskom ocitli najbližšie k dobytíu tejto metropoly. Lenže záverečný útok dlho odkladali a to napokon viedlo k tomu, že Viedni prišli na pomoc habsburské, nemecké a poľské vojská na čele s poľským kráľom Jánom Sobieskim a donútili Turkov stiahnuť sa. Mementom tejto významnej udalosti je socha kráľa Jána Sobieskeho, ktorá sa nachádza na území Slovenska v meste Štúrovo. ⁶⁾

Od konca 17. storočia nastalo pre Osmanskú ríšu obdobie stagnácie a reforiem. Osmanská veda a technológie boli v minulých obdobiach na vysokej úrovni, no neskôr začali stagnovať na úrovni stredoveku. Vo väčšej miere sa začali objavovať prejavy konzervativizmu.

Obdobie na začiatku 18. storočia sa tiež nazýva „éra tulipánov“, podľa záľuby sultána Ahmeda III. Za jeho vlády ríša zažila pokojné obdobie v mieri. Ocitla sa v pozícii, kedy sa začali opevňovať mestá na hranici s Balkánom v dôsledku expanzivity európskych mocností.

Začiatky vojenských reforiem pochádzajú z prelomu 18. a 19. storočia, kedy vládol Selim III. Ten spravil prvý krok k modernizovaniu armády podľa európskeho vzoru. Narazil však na odpor zo strany náboženských vodcov, konzervatívov a časti janičiarskeho vojska. Janičiari (časť vojska, ktorá sa skladala zo zverbovaných ľudí a otrokov z rôznych častí ríše) odmietali stratiť niektoré privilégia, ktoré dovtedy využívali. Táto zložka mala svoje velenie v Istanbule. Janičiari sú známi aj v slovenskej histórii. Spomínaní sú hlavne v slovenskej literatúre obdobia romantizmu. Odpor janičiarov voči reformám prepukol až do otvorenej vzbury. Selimove kroky ho stáli jeho trón, aj jeho život. Na trón po ňom nastúpil Mahmud II., ktorý janičiarske vojsko doslova zmasakroval.

6) Prvú sochu poľského kráľa Jána Sobieskeho v zahraničí slávnostne odhalili dňa 25. októbra 2008 v Štúrove.

POZNÁMKY

Devätnáste storočie je pre osmanskú ríšu charakteristické národným obrodenním na Balkáne. Toto začalo začiatkom storočia Srbskou revolúciou. Neskôr nasledovali Gréci a ostatné národy. Za vlády Mahmuda II. došlo k viacerým reformám, a to napríklad v odievaní, uniformách, zbraniach, legislatíve, vzdelávaní, architektúre, poľnohospodárstve a v ďalších oblastiach. Reformné hnutia v 19. storočí viedli až k tomu, že v roku 1876 bola vyhlásená konštitučná monarchia, no sultán nakoniec parlament po dvoch rokoch rozpustil.

Nárast nacionalizmu je charakteristický pre všetky európske krajiny 19. storočia. Toto však netreba chápať v negatívnom slova zmysle, ktorý tento pojem nadobudol v 20. storočí. V mnohých štátnych celkoch vtedajšej Európy sa začali prebúdať národy, formovať svoje národné povedomia, a to sa v konečnom dôsledku prejavilo aj v ich snahách o osamostatnenie sa. Myšlienka nacionalizmu sa preniesla taktiež do Osmanskej ríše.

V roku 1821 sa Grécko stalo prvým národom v Osmanskej ríši, ktorý vyhlásil svoju samostatnosť. Neskôr sa čiastočne osamostatnili Srbsko a Čierna Hora, Valašsko a Moldavsko. Osmanská ríša pod tlakom západných mocností strácala svoje ďalšie územia ako Tunisko, Egypt, Alžírsko, či Líbyu. Druhá konštitučná éra začala v roku 1908 po revolúcii „mladotureckého hnutia“.

Do prvej svetovej vojny vstúpila Osmanská ríša po incidente, keď v prístave poskytla ochranu dvom nemeckým lodiam utekajúcim pred Britmi. Tieto boli začlenené do osmanského loďstva a zaútočili na ruský prístav Sevastopol. Do vojny vstúpili na strane Trojspolku. Začiatkom vojny Osmani zaznamenali viacero víťazstiev, medzi inými aj v bitke o Gallipoli v roku 1915. Nepočítali ale s tým, že arménski dobrovoľníci sa začnú pridávať k ruskej kaukazskej armáde. Tento počin Arménov viedol k prijatiu zákona, ktorý mal za následok deportáciu Arménov z osmanského územia. Toto viedlo ku genocíde Arménov vo východnej Anatólii, kde podľa odhadov zahynulo od 600 000 do 1,5 milióna ľudí.

V roku 1916 vypukla Arabská revolta, keď sa krajiny Blízkeho východu snažili osamostatniť spod osmanskej nadvlády. Po prehre v prvej svetovej vojne sa Osmanská ríša rozpadla a jej pôvodné územie sa rozčlenilo medzi nové štáty, ktorých počet je v súčasnosti 40. V rokoch 1919 až 1922 prebiehala „Turecká vojna“ za nezávislosť pod vedením Mustafu Kemal Pašu (Ataturk). Sultanát bol zrušený v roku 1922 a posledný sultán Mehmed VI. odišiel z krajiny. Vzniklo národné zhromaždenie a v roku 1923 bola oficiálne vyhlásená Turecká republika.

Pád Osmanskej ríše bol spôsobený zlou ekonomickou štruktúrou krajiny, jej zostávaním za západoeurópskymi mocnosťami a napokon aj prehrou v prvej svetovej vojne. Svoju úlohu zohrali aj národné hnutia, jednak zo strany podmanených národov, ale aj zo strany Turkov, kedy panarabizmus predchádzajúcich období bol nahradený postavením Turkov ako vedúceho národa. Predtým bola ríša spájaná viac spoločným náboženstvom a jednotlivé národy nehrali hlavnú rolu v štruktúre ríše.

2 HISTORICKÉ MEDZNÍKY GRÉCKO-TURECKÉHO SPORU

POZNÁMKY

Prierezom histórie Grécko a Turecko svojim konaním rozdeľovali Európu a Áziu, kresťanov a moslimov, ovplyvňovali kultúru národov, ale aj znepokojovali svojimi spormi spojencov v rámci ich členstva v EÚ alebo NATO. Medzi takéto historické udalosti s istotou patrí Grécke povstanie spojené s nezávislosťou Grécka, grécko-turecké vojny, spor o ostrov Cyprus a oblasť Egejského mora.

V súčasnosti je badateľné, že sa na vzťahu týchto dvoch rivalov podpisujú aktuálne problémy spojené s migráciou a podobne.

2. 1 Grécke povstanie, vojna za nezávislosť (1821 – 1832)

Od 18. storočia bola eskalácia vzťahov medzi Gréckom a Tureckom badateľne zvýšená. Napätie, ktoré čoraz častejšie nadobúdalo podobu priamych stretov v spojení s úpadkom Osmanskej ríše i ambíciami Ruska, či krízou timárskosipáhijského systému ovplyvňovalo myslenie Grékov o navrátenie veľkosti Grécka. Kľúčovým predpokladom bolo aj ekonomické posilnenie gréckej komunity a odpor voči všetkému osmanskému. Na Grékov rovnako vplývali i Európou sa šíriace myšlienky osvietenstva a v neposlednom rade i udalosti spojené s Veľkou francúzskou revolúciou (1789) a srbským povstaním (1804 – 1813), kde sa k srbským povstalcem pripojili aj grécke jednotky. Prejavy osvietenstva zmenili spôsob myslenia Grékov v zmysle „vymanenia sa rozumu“ z monopolu cirkvi. Vznikali nové grécke školy v Jannine, Izmire, Kydónii, Bukurešti či Aténach.

Paradoxne grécka revolúcia sa nezačala na gréckom teritóriu, ale na území Moldavska a dnešného Rumunska. Na jej čelo sa postavil Alexandros Ypsilanti (1792 – 1828). Bol síce Grék, no dôstojník v službách ruského cára Alexandra I. Alexandros Ypsilanti (obrázok 7) sa neskôr stal vodcom spolku „Filiki eteria“, ktorý v roku 1818 začal posielat' svojich členov agitovať proti osmanským názorom medzi Srbov a Bulharov. Títo členovia spolku sa nazývali apoštoli. Filiki eteria uspela aj medzi obyvateľmi na Peloponéze prostredníctvom vplyvnej rodiny Petrosa Mavromichalisa.

Obrázok 7: Deklarácia revolúcie Grékov Alexandrosom Ypsilantisom ⁷⁾

7) MICHALOLIAKOS, N. G.: February 22 of 1821 : Passing through river Prut, 2017.

POZNÁMKY

V roku 1820 vedenie hnutia prijalo rozhodnutie týkajúce sa vypuknutia povstania. Mal ho viesť Ypsilanti a jeho centrom sa mal stať Peloponéz. Dňa 22. februára 1821 vojenská družina okolo Ypsilantiho prekročila rieku Prut a vstúpila na územie Moldavska, kde sa dočasne usadila v meste Jasy. Tu Ypsilanti vydal proklamáciu, v ktorej vyzval Grékov k povstaniu slovami: *„Za našu domovinu a vieru! Nastal čas, ó Gréci. Náš zbabelý nepriateľ je slabý a chorý. Naši generáli sú skúsení a všetci naši krajanovia sú plní entuziazmu. Tak zjednotíme sa, statoční a ušľachtilí Gréci. Zjednotíme národné falangy, nech sa objavia národné légie a uvidíte padnúť starých obrov despotizmu pred našimi víťaznými zástavami.“*

Po krátkom pobyte v Jasoch sa povstalci vydali smerom na Bukurešť, no chýbala im podpora cára. Ruský panovník sa rozhodol nekonať a akciu rázne odsúdil. Dokonca zbavil Ypsilantiho generálskej hodnosti. Samotný Ypsilanti rátal s jeho podporou a snažil sa o koordináciu s valašským povstaním sedliakov a pandúrov vedených Tudorom Vladimirescom (1780 – 1821).

Rumunské obyvateľstvo bolo v tejto situácii pomerne nestranné. Odpor voči fanariotským Grékom bol silnejší ako nenávisť voči Osmanom. Osmanská armáda vstúpila na územie Valašska 1. mája 1821. V bitke pri meste Drăgășani (19. júna) porazila grécke oddiely. Táto bitka sa stala osudnou nielen pre elitu Ypsilantiho vojska, tzv. Svätú légiu, no i pre neho samotného. Po jeho úteku do habsburskej monarchie ho zatkli rakúske úrady a viac ako šesť rokov bol väznený (časť trestu si odsedel aj v českom Terezíne), čo sa výrazne podpísalo na jeho zdravotnom stave. Ypsilanti zomrel dva mesiace po svojom prepustení, dňa 31. januára 1828 vo Viedni. Osmanský sultán stratil dôveru v Grékov a ich lojalitu a od roku 1822 začal zverovať správu Valašska a Moldavska už len rodom z rumunského prostredia.

Účinkovanie Ypsilantiho na území dnešného Rumunska bolo signálom na vypuknutie povstania i priamo na gréckom území, predovšetkým v oblasti Peloponézu, kde sa na čelo protiosmanského odporu postavil Theodoros Kolokotronis (1770 – 1843). Grécki povstalci 2. apríla 1828 sa v ozbrojenom boji postavili proti Turkom v oblasti Mani. Osmani na povstanie odpovedali pogromami, ktoré páchali na gréckom obyvateľstve. Napríklad v Konštantínopole samotný konštantínopolský patriarcha Grigorios V. odvisol na bráne patriarchátu, hoci predtým povstanie odsúdil.

Nezávislosť Grécka bola deklarovaná londýnskym protokolom, ktorý bol podpísaný 15. februára 1830. Tento nový dokument potvrdzoval nezávislé Grécke kráľovstvo, ktorého hranice boli určené čiarou vedúcou od ústia rieky Acheolos na západe k ústiu rieky Sperchios na východe.⁸⁾ Prvým gréckym kráľom sa stal Otto I. z dynastie Wittelsbachovcov, pôvodom bavorský princ.

2. 2 Obdobie medzi grécko-tureckými vojnami (1832 – 1920)

Kráľ Otto si priviedol z Bavorska veľkú skupinu krajanov, ktorých dosadil do dôležitých štátnych kresiel. Záujem privilegovaných miestnych predstaviteľov o správu kráľovstva bol potlačený, čím v Grécku nastal monopol moci. Výsledkom tejto

8) MELICHÁREK, M.: Protiosmanský boj Grékov v rokoch 1821 – 1832, 2020.

situácie spojenej s veľmi zlou ekonomickou a sociálnou situáciou bol rastúci odpor pôvodných Grékov k vnúteného režimu.

V roku 1843 miestni predstavitelia prinútili kráľa zvolať do hlavného mesta národné zhromaždenie, ktoré schválilo novú ústavu. Pri formovaní národného programu sa potom presadila tzv. „veľká myšlienka“ – extrémistický názor, podľa ktorého malo byť cieľom všetkých Grékov zjednotiť sa v jednom štáte s hlavným mestom Konštantínopol. Malo ísť o znovuzrodenie Byzantskej ríše. S touto myšlienkou bol stotožnený aj kráľ, ktorý takto chcel odvieť pozornosť od vnútorných problémov. Tento pokus však nezožal žiadny zahranično-politický úspech. Opozičné vojenské a civilné kruhy preto v roku 1862 kráľa zosadili a vykonali tak nekrvavý prevrat.

Generáciu veteránov z oslobodzovacej vojny začali nahradzovať mladí politici, často absolventi aténskej univerzity založenej v roku 1837. Dve tretiny Grékov však stále žili v Osmanskej ríši a v Sedmostrovnej republike (pod patronátom Britov) ⁹⁾ a na Iónskych ostrovoch. Po prevrate v roku 1862 Veľká Británia presadila na grécky trón svojho kandidáta, dánskeho princa Juraja I., ktorý založil „Glücksburskú“ dynastiu. Zároveň Briti vrátili Grécku Iónske ostrovy (obrázok 8).

O dva roky neskôr (1864) bola prijatá nová, relatívne demokratická ústava obmedzujúca kráľovské právomoci. V skutočnosti sa ale nový panovník snažil rozhodovať o všetkom sám.

Obrázok 8: Geografická poloha Iónskych ostrovov ¹⁰⁾

Posledné desaťročia 19. storočia sa v Grécku vyznačovali rozširovaním infraštruktúry krajiny, stavali sa nové cesty, železnice, rozširovalo sa obchodné loďstvo a bol vybudovaný aj niekoľko rokov očakávaný Korintský prieplav. Napriek tomu grécka snaha o zmenu územného členenia pokračovala. V roku 1866 prepuklo na Kréte

9) Republika siedmich ostrovov bol ostrovný štát na území Iónskeho súostrovia, ktorý bol pod spoločným protektorátom Ruska a Osmanskej ríše od roku 1800 do roku 1807. V rokoch 1807 až 1815 bolo toto územie držané Francúzmi. Iónske ostrovy sú skupina piatich veľkých ostrovov (Korfu, Leukas, Ithaké, Kefallénia, Zakynthos) a asi 35 menších ostrovov v Iónskom mori pri západnom pobreží Grécka.

10) Maps of Ionian Islands, Maps Greece, 2006.

POZNÁMKY

povstanie proti tureckej nadvláde, avšak vyhlásenie spojenia Kréty s Gréckom bolo násilne potlačené sultánom.

V roku 1878 prepukla v Grécku vzbura, ktorá vyústila do rusko-tureckej vojny. Nakoniec pod tlakom veľmocí v roku 1881 postúpila Osmanská ríša Grécku Thesáliu (dnes stred Grécka) a časť Epiru (severozápad). Zároveň sa rozšírili práva kresťanov na Kréte. Po ďalšom krétskom povstaní v roku 1897 vypukla grécko-turecká vojna, v ktorej Gréci utrpeli drvivú porážku. To spôsobilo hlbokú krízu a zastavenie modernizácie štátu. V tomto období bola Kréte priznaná plná autonómia, kde hlavné postavenie moci stelesňoval grécky generálny guvernér. V roku 1908 sa autonómia Kréty skončila a opäť bola pričlenená ku Grécku. Premiérom Kréty sa stal liberálny politik Eleftherios Venizelos, ktorý o dva roky zastával pozíciu predsedu celého Grécka. Úsilím Venizelosa bolo presadenie modernej liberálnej reformy, nevynímajúc boj za rozširovanie vplyvu Grécka na regióny Macedónsko, Trácia a Epirus.

V roku 1912 sa Grécko pripojilo k Srbsku, Čiernej Hore a Bulharsku, aby spolu bojovali proti Turecku v tzv. „prvej balkánskej vojne“. Po víťazstve sa spojenci Grécka nezhodli na rozdelení vojnovéj koristi a o rok sa v druhej balkánskej vojne spojilo Grécko so Srbskom a Čiernou Horou proti Bulharsku. Výsledok druhej balkánskej vojny posilnil územné nároky Grécka, ktoré po víťazstve získalo časť Epiru, južnej časti Macedónska, časť Trácie a Egejských ostrovov. Kráľ Juraj I. ukončil svoje kraľovanie 18. marca 1913. Po jeho smrti sa gréckym kráľom stal Konštantín I.

V prvej svetovej vojne grécky kráľ presadzoval v krajine nemeckú neutralitu, čo sa nezlučovalo s postojom premiéra, ktorý chcel aby sa Grécko zapojilo do bojov na strane Dohody. Venizelos odsúhlasil vylodenie francúzskych a britských jednotiek v Solúne, ale kráľ tento súhlas odvolal. Pre rozdielnosť postojov gréckeho kráľa a premiéra si nakoniec v roku 1916 premiér Venizelos vytvoril vlastnú vládu v Solúne, ovládol severnú časť gréckeho kráľovstva a nakoniec vyhlásil vojnu Nemecku a Bulharsku.

Pod tlakom Dohody sa v roku 1917 kráľ Grécka Konštantín I. vzdal trónu v prospech svojho syna Alexandra. To tomto kroku znovu zjednotené Grécko vstúpilo do prvej svetovej vojny. S ukončením prvej svetovej vojny, po podpísaní mierovej zmluvy, Grécko získalo bulharskú časť západnej Trácie, talianske Dodekanenské ostrovy a ďalšie turecké územia. Navyiac, so súhlasom veľmocí Gréci okupovali Smyrnu (dnešný Izmir v Turecku). Proti gréckej expanzii sa v Turecku vzápätí vytvorilo nacionalistické hnutie pod vedením Mustafu Kemala, neskôr nazývaného Atatürk. Pod jeho vedením si Turci začali postupne podmaňovať malú Áziu, čo nakoniec vyvrcholilo ozbrojeným konfliktom – grécko-tureckou vojnou v rokoch 1920 – 1922.

2. 3 Grécko-turecké vojny (1920 – 1922)

Vojnový konflikt medzi Gréckom a Tureckom v rokoch 1919 – 1922 bol vyvolaný gréckymi územnými ambíciami v Malej Ázii. So súhlasom Spojeného kráľovstva a USA sa 15. mája 1919 grécke jednotky vylodili v Izmire.

Na základe Sèvreskej mierovej zmluvy z 10. augusta 1920 sa musela rozpadajúca sa Osmanská ríša vzdať všetkých netureckých území a Grécko získalo právo takmer na všetky ostrovy v Egejskom mori a východnú Tráciu. Proti zmluve sa v Turecku zdvihla vlna odporu, na čelo ktorého sa postavil generál Mustafa Kemal (Atatürk). Grécka ofenzíva do Malej Ázie bola spočiatku úspešná. Po víťazstve v bitke pri Eskişehir 17. júla 1921 však boli grécke jednotky postupujúce na Ankaru zastavené prudkým náporom tureckej armády. Po zdrvivujúcej porážke Grécko-britská intervenčná armáda 27. augusta 1922 utrpela pri Afyonkarahisare zdrvivujúcu porážku. Turecké jednotky začali vytláčať Grékov zo svojho územia, postupne obsadili Izmir a celé maloázijské pobrežie.

Prímerie medzi Tureckom a Gréckom bolo uzatvorené 11. októbra 1922 v Mudayi. Výsledok vojny však s definitívnou platnosťou vyriešila až Lausannská mierová zmluva z 24. júla 1923. Podľa nej Turecko získalo celú pevninú Anatóliu a predmostie v Trácii a vzdalo sa všetkých ostrovov v Egejskom mori okrem trojmílového pásma výsostných vôd.¹¹⁾

2. 4 Grécko-turecký spor o ostrov Cyprus

V Cyperskom spore obzvlášť dôležitú úlohu zohráva história. Obidve strany majú svoju verziu histórie ostrova a ich vnímanie a výklad sú často protichodné. Zameriavajú sa na vlastnú slávu, vlastné utrpenie a vlastné zákonné práva. Z historických prameňov vyplýva, že osídľovanie ostrova začalo príchodom Grékov v období 2500 – 1050 pred n. l. V tomto období kultúru obyvateľov ostrova poznačila migrácia Mykénskych Grékov. Ich zásluhou sa vytvorili mnohé mestské štáty, z ktorých dominovali Salamis a Pafos.

S príchodom kresťanstva sa v období rokov 330 – 1191 n. l. začala kreovať grécko-pravoslávna cirkev. Grécko-cyperskí historici tvrdia, že práve byzantské obdobie zjednotilo Cyprus so zvyškom gréckeho sveta a že to bolo poslednýkrát, kedy bol Cyprus súčasťou gréckeho štátu. Počas benátskej nadvlády v rokoch 1489 – 1571 sa Cyprus stal jednou z najdôležitejších kresťanských bášt vo východnom Stredomorí. V 16. storočí pokračovala osmanská expanzia smerom na západ a bolo len otázkou času, kedy bude napadnutý aj Cyprus.

V turecko-cyperskej historiografii sa rok 1570 popisuje ako príchod mierových záchrancov, čo je však v rozpore s tvrdením grécko-cyperskej historiografie. Tá hovorí o vpáde násilných okupantov a nasledujúce obdobie pod osmanskou nadvládou je prezentované ako „Tristo temných rokov“ gréckeho utrpenia.

Grécko-cyperskí autori mali na príchod Turkov úplne opačný názor. V ich interpretácii sa osídľovanie Turkami považuje za kolonizáciu a do istej miery aj islamizáciu a poturčovanie. Podľa nich išlo o zámerné narušenie demografie medzi gréckymi cyperčanmi a riedko osídlenými oblasťami tureckých osadníkov. Turci ako príčinu potreby osídľovania uvádzajú úbytok tureckej časti obyvateľstva, ktorý bol zapríčinený katastrofami, chorobami, rozšírením pirátstva a benátskym vládnutím. Navyše

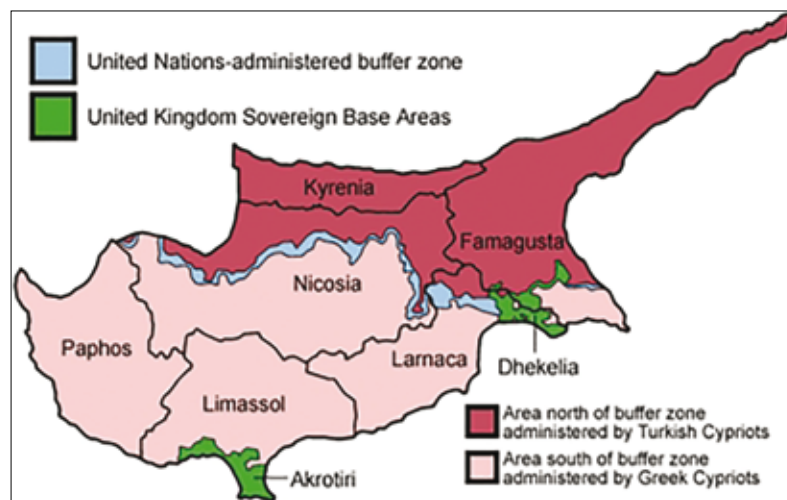
11) Grécko-turecké vojny, 2008.

POZNÁMKY

mnohí katolíci boli po porážke Benátčanov vyhnaní, mnohí pravoslávni Gréci boli v dôsledku vojny zabití a mnohí z ostrova ušli. Na podporu svojho tvrdenia uvádzajú, že v roku 1572 osmanskí vládcovia vykonali všeobecné sčítanie obyvateľstva a majetku, z ktorého vyplynulo, že 76 dedín bolo úplne opustených a že pôda vhodná na poľnohospodárske účely ležala ladom.

Obdobie osmanskej nadvlády na Cypre v rokoch 1571 – 1878 bolo jedno z najdôležitejších období, ktoré malo rozhodujúci vplyv na súčasný stav na ostrove. Zásadné opatrenia osmanských Turkov počas ich 307-ročného riadenia ostrova mali dlhodobý účinok, a to aj po ukončení ich nadvlády. Na rozdiel od osmanského ovládnutia ostrova, Briti prevzali nadvládu nad ostrovom zákulisnou operáciou, čo nalomilo ich vzťahy s Francúzskom. Významnú úlohu v nadvláde Britov zohrala rusko-turecká vojna v rokoch 1877 – 1878. Ruské víťazstvo a jeho vplyv v Stredomorí spôsobilo proruskú orientáciu Bulharska, s čím Briti nesúhlasili. Svoj postoj potvrdili 4. júna 1878 na kongrese v Berlíne, kde podpísali dohodu s Osmanmi, tzv. „Cyperskú konvenciu“ označovanú tiež ako „Konvencia o obrannej aliancii medzi Veľkou Britániou a Tureckom“. Podľa tejto dohody sultán súhlasil s obsadením ostrova Britmi a s ich podporou proti Rusom. Briti ovládali Cyprus až do roku 1960. V tomto období boli dôležitým medzníkom roky 1955 – 1959, kedy dochádzalo so súhlasom pravoslávnej cirkvi k početným povstaniam národnej organizácie cyperských bojovníkov – kresťanov.

Po roku 1959 došlo k ústavnej kríze (1960 – 1963), ktorá vyvrcholila ozbrojeným konfliktom oboch komunit. Vyznačovala sa vzájomným zabíjaním, zajímaním rukojemníkov, útekem mnohých dedičanov zo svojich domovov a kontinuálnymi pouličnými bojmi vo veľkých mestách. Oproti konfliktu v rokoch 1955 – 1959, bol konflikt v rokoch 1963 – 1964 v podstate vedený medzi viac-menej pravidelnými vojenskými a polovojenskými jednotkami. Výsledkom konfliktu v roku 1964 bolo prijatie rezolúcie Organizácie Spojených Národov (ďalej len „OSN“) č. 186 o vyslaní jednotiek mierových misí UNFICYP zo dňa 4. marca 1964. Avšak, ani táto rezolúcia nebola zárukou zmiernenia konfliktu medzi Grékmi a Turkami.

Obrázok 9: Administratívne členenie Cypru ¹²⁾

12) Political map of Cyprus, 2019.

Dňa 15. júla 1974 Cyperská národná garda, podporovaná Aténami spolu s príslušníkmi EOKA-B zrealizovala prevrat označovaný ako „Operácia Afrodita“. Jeho cieľom bolo zavraždiť prezidenta Makaria, zadržať všetkých Makariových prívržencov a zvrhnúť cyperskú vládu. Ako odzvu na túto operáciu dňa 20. júla 1974 turecká vláda s odvolaním sa na Zmluvu o garanciách z roku 1960 odsúhlasila rozsiahlu dvojfázovú vojenskú operáciu s kódovým označením „Operácia Attila“. Výsledkom tejto operácie bolo zrušenie obrany Cyperskej národnej gardy a gréckych síl ELDYK.¹³⁾

Ukončenie operácie „Attila“ vyvrcholilo vytvorením tzv. „Attilovej línie“. Od tejto chvíle bol Cyprus rozdelený na šesť eparchií (obvodov), ktoré sa po turecky nazývajú regióny. De facto je Cyprus rozdelený na päť eparchií Cyperskej republiky a päť regiónov Severocyperskej tureckej republiky, tak ako je to znázornené na obrázku 9.

2. 5 Predmet cyperského konfliktu

Vzájomné spolunažívanie oboch komunít na Cypre začalo počas osmanskej nadvlády (1571 – 1878), v inej forme pokračovalo počas britskej nadvlády (1878 – 1960), v inej podobe tomu bolo počas cyperskej nezávislosti (1960 – 1974) a inú dimenziu dosiahlo po rozdelení ostrova (1974 – súčasnosť).

Počas Osmanskej ríše Cyperčania vnímali cirkev ako ochrancu a dobrodinca grécko-cyperskej populácie. Paradoxne osmanskou nadvládou jej sila zásadným spôsobom narástla. Cez ňu grécke obyvateľstvo realizovalo samosprávu a spravovalo svoje sociálne, vzdelávacie a náboženské záležitosti. Práve tento systém skutočne upevnil súdržnosť populácie gréckeho etnika. Obyvateľstvo bolo v podstate rozdelené na dve kategórie: pravých veriacich (moslimov) a „Zimmis“ (nemoslimov). Nemoslimovia boli rozdelení na pravoslávnych kresťanov, Arménov, katolíkov, židov, atď. Podľa niektorých autorov, práve takéto delenie bolo proti mierovému spolužitiu, rozvíjalo oddelený život a oddeľovalo zvyky a obyčaje, čo viedlo k etnickej a náboženskej nevráživosti.

V čase britskej nadvlády práve britská koloniálna politika významne ovplyvnila nárast národného povedomia Cyperčanov, avšak nie ako jednej komunity. V kontexte s historickými, sociologickými, teritoriálnymi a náboženskými vplyvmi a v celkovom sociálno-kultúrnom prostredí sa kreovalo národné povedomie zvlášť tureckej a zvlášť gréckej komunity. Je otázne, či k tomu viac prispievali aktivity helenistických lídrov alebo britsko-osmanské vzťahy. Nie je jasné, či by bola spoločná národná identita obyvateľov ostrova ako Cyperčanov reálna. Objavujú sa hypotézy, že práve britská nadvláda s príslušným systémom spravovania ostrova spôsobila prechod od multikulturalizmu k multinacionalizmu, a že nielen poskytla priestor pre rozvíjanie helenizmu, ale ho priam „rozsievala“.

Mnohí autori tej doby upozorňovali, že napríklad grécki a tureckí Cyperčania žili spolu v jednej obci, ale spájalo ich veľmi málo. Všeobecne boli obce rozdelené na štvrte – grécke domy v jednej časti a turecké domy v inej. Sociálne komunity boli

13) MAJCHÚT, I. - HRNČIAR, M.: Cyprus : Dimenzie konfliktu, 2014, s. 68 - 113.

POZNÁMKY

úplne oddelené a zmiešané manželstvá boli vzácnosťou. Obidve hlavné komunity (Gréci a Turci) boli vo svojej ekonomickej, poľnohospodárskej, priemyselnej a komerčnej činnosti sebestačné a vzájomne sa dopĺňali len zriedka. Bez akýchkoľvek pochybností boli tureckí a grécki Cyperčania sociálne rozštiepení, separovaní jazykom, náboženstvom aj spoločenskými zvykmi. Názory na dôvody etnického rozdelenia sa často rôznia. Niektorí poukazujú na to, že ho spôsobovalo grécke nekompromisné snaženie o enosis¹⁴⁾ a ďalší poukazujú na uplatňovanie nevyspytateľných britských plánov, v ktorých stávali tureckých Cyperčanom proti gréckym.

V období cyperskej nezávislosti v rokoch 1960 – 1974 zložitost' celého post koloniálneho usporiadania odrážala celý rad záujmov, ktoré narušovali myšlienku jednotného štátu na základe rovnakých práv. Prejavovali sa tu britské a americké záujmy na zachovaní vojenských základní, potreba udržať tento priestor vo sfére vplyvu NATO (aj keď Cyprus nebol členom aliancie), potreba bojovať proti sovietskemu vplyvu vo východnom Stredomorí a v neposlednom rade to boli záujmy Grécka a Turecka.¹⁵⁾

Z hore uvedených faktov je teda možné usúdiť, že predmetom sporu cyperského konfliktu je odveká etnická a náboženská podstata obyvateľov ostrova. Medzi faktory vplyvu je možné považovať prítomnosť Britov. Tí svojou mierou prispeli k rozvoju radikalizmu, a tým v roku 1974 aj k rozdeleniu ostrova na Cyperskú republiku a Tureckú republiku severného Cypru.

2. 6 Grécko-turecký spor v oblasti Egejského mora

Egejské more je jedným z okrajových morí Stredozemného mora. Leží medzi gréckou pevninou a tureckou malou Áziou, tzv. Anatóliou. Je približne 600 km dlhé a asi 300 km široké. V tejto oblasti sa nachádza približne dvetisíc ostrovov, z ktorých väčšina patrí Grécku.¹⁶⁾

V období rokov 1299 – 1922 boli ostrovy súčasťou Osmanskej ríše. Až so vznikom gréckeho štátu v roku 1821 bola väčšina ostrovov pripojená ku Grécku okrem ostrovov Imvros a Tenedos, ktoré pripadli Turecku. Počas turecko-talianskej vojny (1911 – 1912) ostrovy Imvros a Tenedos boli okupované Talianskom.

Vlastníctvo ostrovov v oblasti Egejského mora bolo až do ukončenia vojny (1920) otáznе. Po skončení prvej svetovej vojny Grécko podpísalo so zástupcami Osmanskej ríše mierovú zmluvu, kde okrem už spomínaných ostrovov získalo Turecko aj rozsiahle územie vo východnej Trácii, a tým i prístup k Čiernemu moru.

Od tohto obdobia bolo vlastníctvo ostrovov v egejskej oblasti pomerne stabilizované až do 70. rokov minulého storočia, keď Gréci s pomocou Spojených štátov amerických objavili v tomto priestore zdroje ropy a zemného plynu. Prieskum odhalil ložiská okolo ostrova Thasos, ktorý sa nachádza blízko severogréckeho mesta

14) Enosis (grécky Ένωσις, „Únia“) bola myšlienka, ktorá sa presadzovala v gréckej spoločnosti v 19. storočí. Išlo o celonárodné zjednotenie všetkých Grékov bez ohľadu na to, kde žili resp. sa to týkalo Iónskych ostrov, Egejskej oblasti vrátane Kréty, Trácie, Carihradu a severu Malej Ázie.

15) MAJCHÚT, I. - HRNČIAR, M.: Cyprus : Dimenzie konfliktu, 2014, s. 30 - 65.

16) Aegean Sea, 2016.

Kavala, asi 150 km od Solúna. V rokoch 1972 – 1973 západne od ostrova Thasos boli objavené ložiská zemného plynu v oblasti „Južná Kavala“ a ložiská ropy pri ostrove Prinos. Ťažba nerastného bohatstva v tomto regióne bola problematická, pretože Turecko nebolo ochotné uznať výsostné práva Grécka a hlásilo sa o svoj podiel.¹⁷⁾

Obrázok 10: Poloha ostrovov Lesbos a Chios

Turecká vláda neváhala a dňa 1. januára 1973 vydala povolenie na prieskum ložísk ropy v blízkosti ostrovov Lesbos a Chios (obrázok 10) v tzv. medzinárodných vodách. Výsledkom tohto prieskumu bola ropná kríza, ktorá predstavovala zvyšovanie cien ropy na svetovom trhu, ako aj značná závislosť Turecka na importe tejto strategickej komodity. Nastal konflikt záujmov, ktorý Grécko a Turecko riešili neskôr na pôde medzinárodného súdu v Haagu. V roku 1976 Grécko podalo žalobu proti Turecku vo veci pozastavenia prieskumu v oblasti „kontinentálneho šelvu“. Po intervencii Grécka sa Turecko obávalo o zmenu prerozdelenia pomeru teritoriálnych vôd v pomere 64/26 percent v prospech Grécka.

Ako protiargument Turecko v 70. rokoch začalo spochybňovať nárok Grécka na 10- míľový vzdušný priestor vzhľadom na 5-míľový rozmer teritoriálnych vôd. Vyostrovanie sporu nastalo v roku 1984, keď Grécko hlásilo v NATO 421 narušení jeho vzdušného priestoru Tureckom.¹⁸⁾

2. 7 Predmet sporu v oblasti Egejského mora

K vysvetlenie sporu v Egejskom mori prispieva niekoľko faktorov, ktoré súvisia s politickou a hospodárskou situáciou oboch krajín, ako aj ich vzťahom so Spojenými štátmi americkými (ďalej len „USA“) a Európskym Hospodárskym Spoločenstvom (ďalej len „EHS“). Hlavnými parametrami kolísavých vzťahov týchto rivalov sú vplyv vládnucej strany, jej charakter, blízkosť volieb, hospodárska a ekonomická situácia, vojenské výdavky, vzťahy s USA a EHS.

Hlavným faktorom analýz politickej situácie v predvolebných rokoch 1976, 1987 a 1996 je ekonomika a jej vplyv na stav hospodárstva oboch krajín. Hospodárske problémy jedného i druhého štátu súvisia s úsilím pomôcť domácej ekonomike prostredníctvom zahájenia ťažby nerastných surovín (bližšie v kapitole 1. 2).

17) DOČKALOVÁ, M.: Faktory ovplyvňujúci eskalace řecko-tureckého konfliktu, 2011, s. 20 - 24.

18) DOČKALOVÁ, M.: Faktory ovplyvňujúci eskalace řecko-tureckého konfliktu, 2011, s. 27.

POZNÁMKY

Je pochopiteľné, že s klesajúcou ekonomikou dochádza k nespokojnosti obyvateľov – voličov, čo počas volebnej kampane využívajú vládnuce strany na odvrátenie pozornosti od vnútorných problémov s cieľom využitia citlivej otázky národnej suverenity a cti.

V prípade konfliktu v Egejskom mori je predmetom sporu medzi Gréckom a Tureckom ich ekonomická situácia, ktorá závisí od nerastných surovín a ich importe (ropa, zemný plyn). Vlastníctvom a zahájením ťažby v oblasti Egejského mora by Grécko znížilo súčasný import časti nerastných surovín, a tým zvýšilo prosperitu v oblasti surovinovej nezávislosti.

3 SÚČASNÝ STAV

Z dôvodu porozumenia súčasného stavu na ostrove Cyprus je dôležité spomenúť rezolúciu Bezpečnostnej rady OSN č. 186/1964. Od tohto roku mierové sily boli a sú nástrojom na udržanie pokoja a prevenciu sporov na ostrove. OSN prijala uznesenie, že pokračujúca prítomnosť síl UNFICYP na ostrove je opodstatnená. V súvislosti s udalosťami v júli a auguste 1974 Bezpečnostná rada OSN prijala niekoľko uznesení, ktoré sa dotýkali fungovania misie UNFICYP.

K predmetu vzťahov v oblasti Egejského mora je potrebné podčiarknuť vplyv vzťahu USA a Turecka, ako aj vplyv zahraničnej politiky Spojených štátov amerických. Príkladom je rok 1996, kedy sa vzťah Grécka a Turecka ocitol na zvlášť kritickom bode.

Napriek členstvu oboch krajín v NATO sa Grécko s Tureckom v tomto roku dostali takmer do vojny. Vďaka zasadaniu inštitútu USA „United States Institute of Peace“, ktoré sa konalo 12. júna 1996 sa vzťah týchto krajín stal témou skúmania, kde Spojené štáty cestou ich zahraničnej politiky garantujú umiernenie vzťahov.¹⁹⁾

3. 1 Cyprus

V súčasnosti sa medzi severnou a južnou časťou ostrova nachádza tzv. nárazníková zóna „Buffer zone“. Túto zónu kontrolujú mierové sily OSN – UNFICYP (United Nations Forces in Cyprus). Mierová misia (ďalej len „misia“) UNFICYP je jednou z najstarších mierových misií OSN a trvá nepretržite od roku 1964. Cieľom a poslaním misie je udržiavať status quo vo vnútri nárazníkovej zóny, zabezpečiť dodržiavanie prímeria medzi znepriatelenými stranami, prispieť k obnove a udržaniu práva a poriadku na ostrove a vykonávať humanitárne úlohy. Zároveň od roku 1974 separuje ozbrojené sily nachádzajúce sa na ostrove v operačnom priestore nárazníkovej zóny UNFICYP.

Nový koncept UNFICYP bol v roku 2004 prijatý rezolúciou Bezpečnostnej rady OSN č. 1568, v ktorom bol obnovený koncept misie „UNFICYP Force 860 Concept of Operation“. Na jeho základe bola 31. januára 2005 vykonaná redukcia počtov prí-

19) BOHCHELI, T. - COULOUMBIS, T. A. - CARLEY, P.: Grek-Turkish Relations and U. S. Foreign Policy, 1997, s. 6 - 10.

služníkov misie UNFICYP o 1/3. Zmeny v štruktúre mierovej misie UNFICYP sa premietli aj do systému plnenia operačných úloh, a to bez zmeny mandátu.

Úloha misie UNFICYP je zameraná sa zabránenie opakovaniu bojov, udržiavanie stabilného prostredia a deeskaláciu vojenskej činnosti znepriatelených síl rozmiestnených pozdĺž nárazníkovej zóny. Dôraz bol a aj v súčasnosti je kladený na spoluprácu a sprostredkovanie, nie na plošné nasadenie mierových síl UNFICYP.

V zmysle uvedeného konceptu už nebolo možné obsadiť všetky pozorovacie stanovišťa. Od tohto momentu bola kontrola nárazníkovej zóny a sledovanie dodržiavania status quo z roku 1974 realizované predovšetkým peším, bicyklovým, motorizovaným alebo vzdušným (vrtuľníkovým) hliadkovaním. Prispôsobenie operačných postupov realizovaných v súvislosti s novým konceptom misie sa ukázalo ako účinné. Sily UNFICYP boli a aj naďalej sú schopné vykonávať svoj mandát vo všetkých oblastiach.²⁰⁾

Podobne ako všetky krajiny prispievajúce k prímeriu na Cypre aj Národná rada SR svojím uznesením č. 1372 z 10. mája 2001 vyslovila súhlas s vyslaním jednotky OS SR do misie UNFICYP. V máji 2001 tak do misie UNFICYP prišli prví príslušníci slovenských ozbrojených síl. Postupným procesom prevzali velenie v jednom z troch sektorov od príslušníkov AUSHUNCON-u (príslušníci rakúskych a maďarských ozbrojených síl).

Medzi najvýznamnejšie kroky OS SR je možné zaradiť prevzatie všetkých pozícií v Sektore 4 v rámci rotácie (august – september 2018) na základe hodnotiacej správy z OSN (DPKO) New York a odporúčaniami stálej misie v New Yorku. OS SR prevzali 99 pozícií v Sektore 4 po partnerských krajinách Maďarsko, Srbsko a Ukrajina. OS SR sa tak stali k 1. septembru 2018 jedinou krajinou v Sektore 4. Aktuálne pôsobí na velení UNFICYP v Nikózii 51 príslušníkov OS SR (štáb, ženijná čata a UN FMPU) a v Sektore 4 vo Famaguste 190 príslušníkov OS SR. Spolu je Na Cypre 241 profesionálnych vojakov OS SR.

3. 2 Oblasť Egejského mora

Doteraz objavené ložiská, ktoré sú predmetom sporu medzi Gréckom a Tureckom neumožňovali uspokojiť viac ako 10 % domácej gréckej požiadavky na ropu. V súčasnosti toto číslo pokleslo na menej než 1 %. Tak ako to opisuje Dočkalová v článku „Global politics“, dá sa povedať, že králik (ropa) v pomyselnom vreci (Egejskom mori) je chudý. Nakoľko v oblasti Egejského mora neexistujú dôkladné geologické prieskumy, zatiaľ egejskému králikovi trčia iba uši, čo vyvoláva diskusiu. Grécko naďalej verí, že Egejské more ukrýva bohatstvo, ktoré by mohlo pokryť polovicu jeho domácej spotreby ropy.

Aj keď grécka ropná spoločnosť „Energean“ vyjadrila odhodlanie vykonať dôkladný prieskum a aj ťažbu ropy, táto možnosť nie je realizovateľná pokiaľ sa Grécko a Turecko nedohodnú na vymedzení kontinentálneho šelvu.²¹⁾

20) MAJCHÚT, I. - HRNČIAR, M.: Cyprus : Dimenzie konfliktu, 2014, s. 152 - 157.

21) DANIEL, J. - DOČKALOVÁ, M.: Řecká těžba ropy a zemního plynu v Egejském moři, 2011.

POZNÁMKY

3. 3 Problematika migrácie

Migrácia je proces, keď jednotlivci i celé skupiny ľudí z rôznych dôvodov opúšťajú svoje domovy. Súčasná mobilita ľudí je vyššia ako kedykoľvek predtým a ďalej prudko stúpa, čím sa stáva jednou z určujúcich globálnych otázok 21. storočia. Približne 200 štátov sveta sú zdrojové, tranzitné alebo cieľové územia pre migrantov.

Počet migrantov v krajinách EÚ v roku 2017 stúpol. Migranti tvoria 7,8 % celkovej populácie členských krajín EÚ. Z ich celkového počtu bolo 16,9 milióna obyvateľmi inej krajiny EÚ a zvyšných 21,6 milióna boli štátni príslušníci štátov mimo únie. Sú to 4,4 % z 512,4 mil. obyvateľov krajín EÚ. Tri štvrtiny migrantov 76 % žije v piatich krajinách EÚ: v Nemecku 9,7 mil., Veľkej Británii 6,3 mil., Taliansku 5,1 mil., vo Francúzsku 4,7 mil. a v Španielsku 4,6 mil. ²²⁾

Nakoľko Grécko, ako aj Turecko v istom slova zmysle svojou strategickou polohou korigujú migračnú politiku EÚ, oblasť migrácie zohráva novú úlohu vo vzťahu týchto krajín.

K lepšiemu priblíženiu stavu vzťahov uvádzam článok z denníka Pravda, ktorý dňa 29. februára 2020 uverejnil, že Turecko otvorilo dvere do Európy, ktorými prešlo vyše 36 000 migrantov. Túto skutočnosť oznámil turecký minister vnútra Süleyman Soyly, ktorého citovala tlačová agentúra DPA. ²³⁾ Neskôr denník Pravda dňa 3. marca 2020 uverejnil článok "Grécko zabránilo 24 000 migrantom prejsť cez hranice", kde grécky premiér Kyriakos Mitsotakis uviedol na adresu Turecka „Toto už viac nie je problém týkajúci sa utečencov. Je to očividný pokus Turecka zneužiť zúfalých ľudí na podporu svojej geopolitickej agendy a odvieť pozornosť od hroznej situácie v Sýrii. Turecko nebude Európu vydierať.“ ²⁴⁾

Z pohľadu zahraničnej politiky je zrejmé, že migrácia sa stala novým ohniskom pretrvávajúcich sporov medzi Gréckom a Tureckom. Grécko svojimi opatreniami háji migračnú politiku EÚ vzhľadom na stav svojej krajiny, jej členstva v EÚ, ako aj ekonomickú krízu.

Naopak Turecko s jeho úsilím stať sa ďalšou krajinou EÚ v kontexte politiky EÚ udržiava migráciu na uzde, avšak niekedy túto situáciu využíva v prospech presadenia svojich záujmov v regióne.

4 PERSPEKTÍVY A RIEŠENIA KONFLIKTU

Aj v súčasnosti je možné z diania na medzinárodnej politickej scéne vidieť, že Turecko vynakladá nemalé úsilie o ovládnutie regiónu gréckej komunity. Príkladom je vyjadrenie tureckého prezidenta Recep Tayyip Erdogana (obrázok 11), ktorý navštívil 8. decembra 2017 tureckú komunitu v Komotini, meste v severovýchodnom Grécku, ktoré predtým patrilo do Osmanskej ríše.

22) Podľa International organization for migration.

23) Turecko otvorilo dvere, 2020.

24) Grécko zabránilo 24 000 migrantom prejsť cez hranice, 2020.

Prezident Erdogan pobúrili hostiteľov tvrdením, že Atény diskriminujú 130 000 príslušníkov moslimskej menšiny. Doslovne vyhlásil: „Urobili sme veľmi dôležité rozhodnutia, aby sme uspokojili potreby etnických Grékov, ktorí sú tureckými občanmi. Máme teda právo očakávať, že sa Grécko zachová rovnako“.

Obrázok 11: Návšteva prezidenta Recep Tayyip Erdogana ²⁵⁾

Napriek vyjadreniam tureckého prezidenta grécky premiér Kyriakos Mitsotakis (obrázok 12) privítal 29. júla 2019 pripravované stretnutie lídrov gréckej a tureckej časti Cypru, ktorí sa mali venovať možnosti obnovenia rozhovorov o zjednotení.

Obrázok 12: Grécky premiér Kyriakos Mitsotakis ²⁶⁾

Na margo pretrvávajúcich sporov v grécko-tureckých vzťahoch autori, z ktorých zdrojov som čerpal uvádzajú nasledujúce perspektívy riešenia konfliktu.

K dispozícii sú v podstate tri formy riešenia cyperského konfliktu:

- riešenie vo forme unitárneho štátu, niekedy nazývané aj „Európske riešenie“,
- riešenie vo forme dvoch štátnych útvarov (v podstate potvrdenie súčasného stavu),
- riešenie formou komplexného usporiadania pod záštitou OSN, tzv. „Annanov plán“.

Avšak, na cyperskom probléme sa do značnej miery podpisujú aj vonkajšie vplyvy. Nie je to len Turecko a Grécko ako „materské krajiny“, ale aj Veľká Británia ako mocnosť so záujmami v Stredozemí, ktorá je v tomto konflikte priamo a úzko zaan-

25) KAYHAN, O.: Erdogan navštívil tureckú menšinu v severovýchodnom Grécku, 2017.

26) Mitsotakis privítal plánované stretnutie gréckych a tureckých lídrov Cypru, 2019.

POZNÁMKY

gažovaná. Veľká Británia má naďalej záujem ponechať si základne Dhekelia a Akrotiri.

Zdá sa, že konflikt v oblasti Egejského mora nie je ponímaný miernym spôsobom. Svedčia o tom články, ktoré boli uverejnené prostredníctvom médií. Ako príklad eskalácie vzťahov je možné uviesť vyjadrenie gréckeho generála Evangelosa Apostolakisa, náčelníka generálneho štábu, ktorý varoval Ankaru pred nepremyslenými krokmi a vyhlásil: „Ak čo len jediný turecký vojak vkročí na niektorý grécky egejský ostrov, tak všetkých zničíme. To je červená línia, ktorú naša vláda nikdy nedovolí prekročiť. Za týchto okolností nemožno vylúčiť vojenskú konfrontáciu Grécka s Tureckom.“

Perspektívnym riešením konfliktu v oblasti Egejského mora by mohol byť kompromis pri stanovení režimu spoločnej kontroly nad spornou oblasťou, tak ako to navrhuje turecký profesor a odborník na egejskou otázku Yücel Acer. Prípadná dohoda by bezpochybne bola prospešná pre obe krajiny, a to ako ekonomicky, tak aj politicky. Dohoda medzi Gréckom a Tureckom o územných právach v Egejskom mori by ich vzťahy výrazne normalizovala. Avšak, pri porovnaní vývoja súčasných incidentov medzi týmito aktérmi je dosiahnutie urovnania vzťahov medzi Gréckom a Tureckom plné otázok.

Jedným z príkladov je incident, ktorý 17. júna 2020 zverejnilo ministerstvo obrany Francúzska. V tento deň príslušníci francúzskeho vojenského námorníctva chceli v Stredozemnom mori skontrolovať nákladnú loď „CIRKIN“ (obrázok 13) pre podozrenie, že vezie zbrane do Líbye, čo je zakázané na základe embarga OSN. Turecké fregaty, ktoré sprevádzali nákladnú loď vtedy trikrát vykonali radarové zameriavanie francúzskej lode, pretože bola naznačená bezprostredná hrozba raketového útoku.

Obrázok 13: Nákladná loď Cirkin ²⁷⁾

Po tomto incidente sa Francúzsko dočasne stiahlo z operácie „IRINI“ ²⁸⁾ pre námornú bezpečnosť v Stredozemnom mori a to až dotedy, kým nebude vyšetrená jeho sťažnosť týkajúca sa incidentu medzi fregatou a tureckým vojnovým námorníctvom. Tento incident následne začali na podnet Francúzska a niektorých partnerov Aliancie vyšetrovať experti NATO.

27) Ship carries illegal load of weapons to Libya accompanied by three Turkish frigates, 2020.

28) Námorná misia EÚ v Stredozemnom mori s oficiálnym názvom EUNAVFOR MED IRINI, ktorej cieľom je presadiť zbrojné embargo OSN zavedené voči Líbyi.

Kancelárka Angela Merkelová označila incident v Bundestagu za „veľmi vážny“ a je potrebné vyvinúť všetko úsilie zabezpečiť, aby sa takéto incidenty medzi členskými štátmi NATO neopakovali. Na margo vzťahov s Tureckom ako členskou krajinou NATO a uchádzačom o členstvo v Európskej únii, Francúzsko otvorene označilo intervenciu Turecka za „veľký problém“, ktorý vážne ohrozil francúzske politické a ekonomické záujmy v oblasti.

Navyše, nedávno bol popísaný škandál a veľký neúspech francúzskej špionáže, keď Turecko malo odhaliť sieť francúzskych agentov vo svojej krajine. Vo východnom Stredomorí panuje silné napätie a oblasť znovu začali viac sledovať Spojené Štáty.

Podľa nepotvrdených správ dokonca mali Spojené arabské emiráty, ktoré s Egyptom a Ruskom podporujú maršala Haftara (ktorý je teraz zatláčaný tureckými vojskami v Líbyi) žiadať USA o vojenskú intervenciu v Líbyi.

Jedným z posledných konfliktov v Stredomorí bol 10. augusta 2020 konflikt medzi Tureckom na jednej strane a Gréckom a Cyprom na strane druhej. Incident sa týkal prieskumu ložísk nerastného bohatstva, keď Ankara v sprievode vojenských plavidiel vyslala prieskumnú loď Oruç Reis k ostrovu Kastelorizo. Na demonštráciu svojich nárokov obe krajiny následne vyslali do oblasti vojenské lode a uskutočnili námorné cvičenia.

Turecký prezident Erdogan v septembri na margo eskalácie vzťahov s Grékmi stiahol turecké lode a poznamenal, že dáva „šancu diplomacii“. Turecká vláda však zároveň oznámila, že lode boli odvolané iba z dôvodu údržby a do oblasti sa vrátia.

Európska únia na mimoriadnom summite konanom začiatkom októbra pohrozila Turecku sankciami, ak nezastaví nezákonnú prieskumnú činnosť vo vodách, ktoré si nárokujú Cyprus a Grécko. Turecko označilo túto hrozbu za „nekonštruktívnu“.

5 ZÁVER

Vzťahy medzi Gréckom a Tureckom, dvoma členskými krajinami NATO, boli často v minulosti veľmi napäté, a to prevažne pre teritoriálne spory, ktoré sú badateľné i dnes na ostrove Cyprus a v Egejskom mori.

V priebehu desaťročí sa „cyperský konflikt“ vyprofiloval na zložitejší problém než sa na prvý pohľad zdá. Akékoľvek riešenie bude musieť brať do úvahy všetky aspekty, ako historické dedičstvo, etnicitu, nacionalizmus so svojimi paradoxmi, strach, nepochopenie, koncesie a ochotu. Vynechanie ktoréhokoľvek aspektu by ohrozilo riešenie a viedlo by k ďalšiemu problému.

Riešenie, ktoré bolo detailne rozpracované v poslednom návrhu OSN na usporiadanie Cypru (Annanov plán) je v mnohých aspektoch najschodnejšie a disponuje najväčšími šancami na prežitie. Neustanovuje totiž len nové štátne zriadenie, ale ponúka riešenie aj mnohých ďalších problémov, ktoré z narušenia súčasného status quo vznikajú.

POZNÁMKY

Okrem predmetov sporu ako sú Cyprus a oblasť Egejského mora, vystupuje do popredia aj migrácia a aktuálny problém pandémie COVID 19. Grécki novinári Yar a Michalopoulos v článku uverejnenom na portáli „Euractive“ uvádzajú, že prezident Erdogan si na zvyšovanie tlaku na Európsku úniu nemohol vybrať nevhodnejší čas. Turecká vláda napokon 18. marca 2020 rozhodla uzatvoriť svoje pozemné hranice s Gréckom a Bulharskom.

Pred týmto vyhlásením, len pred niekoľkými týždňami Ankara otvorila svoje pozemné hranice s Gréckom, vonkajšou hranicou Európy. Do Únie chcela poslať tisíce utečencov a migrantov. Malo pritom ísť o reakciu na útoky, ktoré zažívala turecká armáda v Sýrii v snahe zvýšiť povedomie o tom, že civilná vojna u jeho suseda stále pokračuje, a to aj s následkami pre Turecko.²⁹⁾

Po počiatocnom úsilí OSN o urovnanie sporov medzi Gréckom a Tureckom spojené národy už „stratili chuť“ angažovať sa tam, kde neexistuje vôľa priamo zúčastnených strán. Napriek všetkému však OSN stále ostáva najneustrannejším a najneutrálnejším prvkom v konflikte.

K tomuto tvrdeniu s ohľadom na dnešnú situáciu v dimenzii NATO a EÚ je potrebné dodať, že problém pandémie COVID 19, ktorý nikto nečakal a dokonca prekvapil aj NATO a EÚ vyvoláva množstvo otázok v oblasti vzťahov v zahraničnej politike súvisiacej so zabezpečením vnútornej bezpečnosti štátov, čo na dôvažok pridáva palivo do globálnej politiky, ktorej Grécko a Turecko sú viditeľnou súčasťou.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Aegean Sea. [online]. Britannica, 2016 [cit. 2020-04-29] Dostupné na internete: <<http://www.britannica.com/place/Aegean-Sea>>.

BEDNÁR, R.: Grécko hrozí Turecku „zničením“ – teritoriálny spor sa priostrojuje [online]. Hlavné správy, 2018 [cit. 2020-04-29]. Dostupné na internete: <<https://www.hlavne-spravy.sk/grecko-hrozi-turecku-znicenim-teritorialny-spor-sa-priostrojuje/1622422>>.

BOHCHELI, T. - COULOUMBIS T. A. - CARLEY, P.: Greek-Turkish Relations and U.S. Foreign Policy : Cyprus, the Aegean, and Regional Stability [online]. Usip, 1997 [cit. 2020-04-25]. Dostupné na internete: <<https://www.usip.org/sites/default/files/resources/pwks17.pdf>>.

DANFORTH, L. a kol.: Greece [online]. Britannica, 2020 [cit. 2020-04-29]. Dostupné na internete: <<https://www.britannica.com/place/Greece>>.

DANIEL, J. - DOČKALOVÁ, M.: Řecká těžba ropy a zemního plynu v Egejském moři : Mnoho povyku pro nic [online]. Global politics, 2011 [cit. 2020-04-29]. Dostupné na internete: <<http://www.globalpolitics.cz/clanky/recka-tezba-ropy-a-zemniho-plynu-v-egejskem-mori-mnoho-povyku-pro-nic>>.

DEWDNEY J. C.: Turkey. In: Encyclopedia Britannica [online]. Britannica, 2020 [cit. 2020-04-29]. Dostupné na internete: <<https://www.britannica.com/place/Turkey>>.

29) DEWDNEY, J. C.: Turkey, 2020.

DOČKALOVÁ, M.: *Faktory ovplyvňujúce eskaláciu řecko-tureckého konfliktu*. Magisterská práce. Brno : Masarykova Univerzita, 2011, s. 6, 22, 27, 94.

Grécko-turecké vojny [online]. Encyclopaedia Beliana, 2008 [cit. 2020-05-22]. Dostupné na internete: <<https://beliana.sav.sk/heslo/grecko-turecke-vojny>>.

Grécko-turecké vzťahy prekonávajú obdobie nestability [online]. Panobcan.sk, 2018 [cit. 2020-04-29]. Dostupné na internete: <<https://magazin.panobcan.sk/tsi-pras-grecko-turecke-vztahy-prekonavaju-obdobie-nestability/>>.

Grécko odsúdilo návrat tureckej lode do východného Stredomoria [online]. Teraz.sk, 2020 [cit. 2020-10-18]. Dostupné na internete: <<https://www.teraz.sk/spravy/grecko-odsudilo-navrat-tureckej-lode/499654-clanok.html>>.

Grécko zabránilo 24 000 migrantom prejsť cez hranice migrantov [online]. Pravda, 2020 [cit. 2020-04-29]. Dostupné na internete: <spravy.pravda.sk/svet/clanok/544420-grecko-zabranilo-24-000-migrantom-prejst-cez-hranice>.

KAYHAN O.: Erdogan navštívil tureckú menšinu v severovýchodnom Grécku [online]. Pravda, 2017 [cit. 2020-04-29]. Dostupné na internete: <<https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/450759-erdogan-navstivil-turecku-mensinu-v-severovychodnom-grecku/>>.

MAJCHÚT, I. - HRNČIAR, M.: *Cyprus : Dimenzie konfliktu*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2014. S. 8-17, 30-31, 65-68, 92,113, 142-146, 157. ISBN 978-80-8040-497-0.

Maps of Ionian Islands Maps Greece [online]. Tourism maps, 2006 [cit. 2020-04-29]. Dostupné na internete: <<http://www.map-of-greece.co.uk/map-of-ionic-islands.htm>>.

MELICHÁREK M.: Protiosmanský boj Grékov v rokoch 1821 – 1832 : Krvavá cesta Grécka k nezávislosti [online]. Historickarevue.sme.sk, 2020 [cit. 2019-09-14]. Dostupné na internete: <http://www.historickarevue.com/clanok/grecko_nezavislost_1829>.

Migration in the world [online]. IOM, 2019 [cit. 2020-04-29]. Dostupné na internete: <<https://www.iom.sk/en/migration/migration-in-the-world.html>>.

MICHALOLIAKOS, N. G.: February 22 of 1821 : Passing through river Prut [online]. Island with Golden Dawn, 2017 [cit. 2020-04-29]. Dostupné na internete: <<https://island-with-golden-dawn.webnode.gr/news/february-22-of-1821-passing-through-river-prut-article-of-n-g-michaloliakos/>>.

MICHALOPOULOS, S.: Turkey shuts borders with Greece and Bulgaria amid coronavirus fears [online]. Euractiv.com, 2020 [cit. 2020-04-29]. Dostupné na internete: <<https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/turkey-shuts-borders-with-greece-and-bulgaria-amid-coronavirus-fear/>>.

Mitsotakis privítal plánované stretnutie gréckych a tureckých lídrov Cypru [online]. Hlavné správy, 2019 [cit. 2020-04-29]. Dostupné na internete: <<https://www.hlavnespravy.sk/mitsotakis-privital-planovane-stretnutie-greckych-tureckych-lidrov-cypru/1835902>>.

POZNÁMKY

Peace Treaty of Sèvres [online]. HRI, 1997 [cit. 2020-04-29]. Dostupné na internete: <<http://www.hri.org/docs/sevres/>>.

Political map of Cyprus [online]. Reddit Inc, 2019 [cit. 2020-04-29]. Dostupné na internete: <https://www.reddit.com/r/MapPorn/comments/awxe4z/political_map_of_cyprus/>.

SHAW, S. J.: Ottoman Empire [online]. Britannica, 2020 [cit. 2020-04-29]. Dostupné na internete: <<https://www.britannica.com/place/Ottoman-Empire>>.

Ship carries illegal load of weapons to Libya accompanied by three Turkish frigates [online]. Thema Newsroom, 2020 [cit. 2020-04-29]. Dostupné na internete: <<http://en.protothema.gr/ship-carries-illegal-load-of-weapons-to-libya-accompanied-by-three-turkish-frigates/>>.

TSAKONAS, P. J.: Greek-Turkish Relations Towards the 21st Century : A View from Athens [online]. Harvard University, 1999 [cit. 2020-04-29]. Dostupné na internete: <<https://wcfa.harvard.edu/publications/greek-turkish-relations-towards-21st-century-view-athens>>.

Turecko otvorilo dvere : Do Európy prešlo vyše 36 000 migrantov [online]. Pravda, 2020 [cit. 2020-04-29]. Dostupné na internete: <<https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/544068-grecko-posilnilo-aj-kontroly-v-morskych-uzinach-proti-migrantom/>>.

V Stredozemnom mori takmer došlo k ozbrojenému konfliktu medzi Tureckom a Francúzskom [online]. Konzervatívny web, 2020 [cit. 2020-10-18]. Dostupné na internete: <<https://www.konzervativnyweb.sk/c/22440498/v-stredozemnom-mori-takmer-doslo-k-ozbrojenemu-konfliktu-medzi-tureckom-a-francuzskom.html>>.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Popíšte základné politické a geografické črty Grécka a Turecka.
2. Charakterizujte dôvody sporu v Egejskom mori.
3. Uveďte a popíšte dôvody sporu na ostrove Cyprus.
4. Ako sú v súčasnosti riešené vzťahy gréckych a tureckých „Cyperčanov“ z pohľadu členenia ostrova Cyprus?
5. Vysvetlite perspektívy riešenia sporov medzi Grékmi a Turkami.